

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»
Навчально-науковий інститут фізичної культури спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ І
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Матеріали XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса 2025

УДК 376

П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ

Вченої Ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 5 від 30.10.25р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гончар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Кисличенко В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ННПІ імені О.В.Сухомлинського НУК імені адмірала Макарова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор – професор **Форостян О.І.***

*Відповідальний редактор – професор **Соколова Г.Б.***

*Технічний редактор – доцент **Начинова О.В.***

Члени редколегії:

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лещій Н.П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Маматова З.Р. – старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Орленко І.М. – доктор філософії, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Григорєва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи № 75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 208 с.

УДК 376

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2025

Форостян О.І., Чумаченко А. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ТПМ	144
Форостян О.І., Шнайдер Є. ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ СТАШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	146
Тематичний напрям: Теоретико-методичні засади спеціальної та інклюзивної освіти(сучасні концепції, принципи та тенденції розвитку)	
Пелепчук О.С.,Рибак О.Ю. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ПРОВІДНИЙ КОМПОНЕНТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	149
Татарська А. А. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ЗДАТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ПЕРВИННИМ ТОТАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	152
Тематичний напрям: Соціальна інклюзія та адаптація осіб з особливими потребами в освітньому та суспільному середовищі	
Бідуліна Т.О., Стахова Л.Л.ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ІЗ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ	156
Кравець Ю.О. ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА	162
Соколова Г.Б., Гуцаленко О.О. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК СИСТЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	164
Форостян О.І., Комар Ю. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ДІСГРАФІЄЮ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	168
Тематичний напрям: Підготовка та професійний розвиток фахівця у сфері спеціальної та інклюзивної освіти, фізичного виховання	
Бажмін В.Б. ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗА КУРСОМ МЕТОДИКА АДАПТИВНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	171
Орленко І.М., Камінська Д.А. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЛОГОПЕДА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ООП В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	174
Суменко Т.Ю.ІНКЛЮЗІЯ ЯК НОВА ПАРАДИГМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ	177
Шевченко В.М. КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД В ПІДГОТОВЦІ СУРДОПЕДАГОГІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	184
Veronika Kovylyna INTERNATIONAL PERSPECTIVES ON TRAINING PROFESSIONALS IN SPECIAL AND INCLUSIVE EDUCATION	189
Тематичний напрям: Сучасні тенденції фізкультурно-спортивної реабілітації у різних груп населення	
Бєсєда В. В.ВПЛИВ ПСИХІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА ПОСТАВУ ЛЮДИНИ ЗА БОДИНАМІЧНИМ АНАЛІЗОМ ЛІЗБЕТ МАРЧЕР	193
Тодоров П.І., Соколов Г.О. ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОТОРНИХ І КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ НА ЗАНТТЯХ З ЄДИНОБОРСТВ	196
Bukhovets B. O., Dolynskyi B. T., Ivashkiv S. V., Hramatyk V. M., Krachylova D. A. ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION AS A COMPONENT OF THE PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION PROCESS OF ATHLETE	199

2. Савченко О. Я. Сучасні підходи до використання педагогічних технологій у дошкільній освіті // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2023. № 4. - С. 25–29.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти України). Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-novoyiredakciyi>
4. Деркач Т. О. Здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі ЗДО // Освіта та розвиток обдарованої особистості, 2021, № 4 (91).
URL: http://odbornosti.kiev.ua/images/pdf/2021/4_91_2021.pdf
5. Михайлова Н. С. Формування основ здорового способу життя у дітей дошкільного віку // Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки. 2022. №18. URL: <https://visnyk.pdpu.edu.ua/index.php/pedagogika/article/view/474>

Татарська А. А.

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ЗДАТНОСТІ У
ДОШКІЛЬНИКІВ З ПЕРВИННИМ ТОТАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ
МОВЛЕННЯ**

Постановка проблеми. Спілкування між людьми виступає як ключовий компонент, що пронизує все життя людини. Усі досягнення у різних галузях знань нерозривно пов'язані з мовленнєвою діяльністю, яка дозволяє особистості розкрити власні аспекти, реалізуватися у міжособистісній діяльності через комунікацію та встановлення взаєморозуміння зі співрозмовником на основі повідомлення усного висловлювання. У період дошкільного дитинства спостерігається планованість темпів фізичного та інтелектуального розвитку дитини, де важливе місце відводиться комунікативній діяльності, яка базується на здатності дошкільника сприймати та аналізувати мовні одиниці й лінгвістичні закономірності[5]. Водночас виокремлюється категорія дітей дошкільного віку, у яких спостерігаються значні труднощі в опануванні мовленнєво-комунікативною діяльністю – це діти з первинним тотальним недорозвитком мовлення (за психолого-педагогічною класифікацією – загальним недорозвитком мовлення)[2]. У дошкільників з первинним тотальним недорозвитком мовлення виявляються порушеними власне передумови до опанування мовою, мовленнєвими діями внаслідок особливостей таких інтелектуальних операцій, як: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення на рівні мовних знаків[4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями українських науковців: К.Зелінської-Любченко, О.Ласточкина, Н.Кабельнікової,

Ю.Коломієць, С.Корнєва, О.Ласточкіної, Л.Малинович, І.Мартиненко, Н.Мурашко, О.Ревуцька, Ю.Рібцун, В.Тарасун, Л.Трофименко, М.Шеремет та ін. доведено, що порушення функціонування мовної здатності у дошкільників із первинним недорозвитком мовлення виявляється у: патологічній інертності мовленнєвих стереотипів; значних труднощах під час актуалізації навіть добре знайомих лексичних та граматичних форм; нездатності перенесення засвоєної граматичної форми на інші слова; порушенні здатності до програмування висловлювань; дефіцитарності здатності до моделювання, заміщення та символізації. Дослідники наголошують на актуальності проблеми розвитку мовної здатності у зазначеної категорії дітей та пошуку і впровадження нових підходів до організації логопедичної допомоги у сензитивний для опанування мовою на практичному рівнів період з метою їх оптимальної підготовки до школи[1; 2;4; 6 та ін.].

Мета статті – розкрити особливості розвитку мовної здатності у дошкільників з первинним тотальним недорозвитком мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні десятиріччя пошук шляхів удосконалення корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушеним мовленнєвим розвитком призвів до об'єднання знань з різних галузей наук, зокрема логопедії та психолінгвістики. У зв'язку з цим первинний недорозвиток мовлення, який має тотальний характер (несформовані всі компоненти мовленнєвої системи в різному ступені вираженості на фоні збереженого інтелекту та нормотипового функціонування аналізаторів), більшість науковців відносять до дефіцитарності мовної здатності[1; 2; 4 та ін.]. Такий підхід реалізований у програмах корекційно-розвиткової логопедичної роботи з дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення (Л.Трофименко) [6].

Звертаючись до аналізу поняття «мовна здатність» в логопедії слід зазначити, що вперше цей термін з'явився у другій половині XX століття у дослідженнях Р.Левіної, яка обґрунтовувала та запропонувала класифікацію мовленнєвих порушень, і через порівняльний аналіз представила картину мовної здатності дітей з мовленнєвими порушеннями, обумовленими дефіцитарністю функцій слухового або зорового апарату, або ж недостатністю психічної активності [2].

Логопедія спирається на психолінгвістичні дослідження, а отже, трактує мовну здатність як комплекс окремих лінгвістичних компонентів, що охоплюють наступні аспекти оперування мовними одиницями:

— семантичний аспект (відповідає за сприйняття, а також розуміння словесної інформації);

— взаємозв'язок між мовленнєвим і мовним компонентом (розпізнавання мовленнєвої діяльності та вироблення власної на основі засвоєння мовних знаків та наслідування мовленнєвій діяльності дорослого);

— комунікативний аспект (виявлення існуючих аналогій у структурі мовленнєвої діяльності, керування мовленнєвою діяльністю та використання спектру мовних засобів для вираження власної думки);

— символічний аспект (відтворення мовленнєвої діяльності, встановлення зв'язків у мовній структурі)[6].

Явище мовної здатності містить у собі комплекс знакових і символічних елементів, при якому мовленнєва діяльність базується на інтелектуальній діяльності[3]. Також відмінною характеристикою мовної здатності є сувореспіввідношення між розвитком мовленнєвої та мовленнєво-мисленнєвої діяльності, інакше вдосконалення мовної здатності не відбувається. Операції з мовними знаками обумовлені діяльністю вищих психічних функцій та можуть бути сформовані виключно під час спілкування між дорослим та дитиною [3].

Аналізуючи феномен мовної здатності, слід також розкрити і поняття «здатності» з позиції різних підходів.

У психології здатності розглядаються як: індивідуально-психологічні особливості особистості, що є умовою успішного виконання певної діяльності (Г.Костюк); функціональні системи, що мають генетичну основу є динамічними та розвиваються в процесі діяльності (С.Максименко); прижиттєві психологічні новоутворення, що формуються на основі задатків у процесі навчання і виховання (О.Скрипченко).

З позиції нейрофізіологічного підходу, мовна здатність може бути представлена як специфічні відмінні характеристики анатоμο-фізіологічної будови, які дозволяють людині відтворювати мовленнєву діяльність на основі розумових операцій(С.Мілерян, В.Небиліцин).

У структурі нейропсихологічного підходу, мовну здатність розглядають в аспекті засвоєння дитиною окремих мовленнєвих дій, опанування якими є необхідною умовою для конструювання власного висловлювання з урахуванням існуючих правил мови(Л.Коваль, М. Корольчук, О.Лурія та ін.).

В психолінгвістиці під мовною здатністю розуміється одна з моделей мови, що рівноправно співіснує з комунікативним актом, а також системою мови. Зокрема, О.Леонт'єв характеризує мовну здатність як комплекс психологічних і фізіологічних характеристик, що відповідають за засвоєння, відтворення, а також сприйняття мовленнєвих висловлювань носіями мови [3].

Мовна здатність тісно пов'язана з процесом розвитку фізіологічних, а також психічних функцій, саме тому у дітей з первинним тотальним недорозвитком мовлення страждає як мовленнєва компетентність, так і психологічна, що не дозволяє дитині своєчасно розвинути соціоадаптаційні механізми.

У період дошкільного дитинства, коли діти починають звертатися до безпосередньої словесної творчості, у них формується здатність до комбінування та реорганізації знайомих морфем мови. Дані механізми мають вагоме значення у структурі вдосконалення мовної здатності, оскільки дозволяють дитині одночасно засвоїти і матеріальний, і понятійний аспекти мови, яку вони опановують.

Для дітей із первинним тотальним недорозвитком мовлення типовим є те, що вони не орієнтуються у наслідуванні, або у відтворенні слів вже з

раннього дитинства. Процес власного експериментування зі словоформами та окремими елементами мовленнєвої діяльності також починається значно пізніше, ніж у дітей без відхилень у розвитку мовленнєвої сфери [2].

Серед симптомів порушень процесів формування мовної здатності у дітей із первинним недорозвитком мовлення можна виділити наступні:

- зниженої мовленнєвої активності;
- низького рівня уваги до мовленнєвого оточення та недостатньо активної спостережливості;
- уповільненого вироблення та патологічної інертності мовленнєвих стереотипів, труднощами переключення або, навпаки, швидкого згасання слідів, що виникли у пам'яті;
- значних труднощів під час актуалізації навіть добре знайомих лексичних та граматичних форм;
- нездатності перенесення засвоєної граматичної форми на інші слова;
- мовленнєвої безпорадності в нових ситуаціях та хаотичних діях під час вирішення вербальних завдань;
- порушенні здатності до програмування висловлювань;
- несформованості динамічного стереотипу;
- дефіцитарності здатності до моделювання, заміщення та символізації[2]

Саме низький рівень мовної здатності стає причиною порушень комбінування мовних одиниць у безпосередній мовленнєвій діяльності дитини із первинним тотальним недорозвитком мовлення у самостійній комунікації з ровесниками, або з дорослими, що негативно може вплинути на подальше навчання зазначеної категорії дітей у школі[5].

Власне, саме виділені вище наслідки забезпечують статус провідного порушення у дітей із первинним тотальним недорозвитком мовлення у структурі оптимального функціонування мовної здатності. І фундаментальні дослідження на сучасному етапі розвитку логопедії концентруються саме навколо розробки ефективних підходів до корекційно-розвиткової роботи для своєчасної компенсації мовної здатності у зазначеної категорії дітей.

Висновки та перспективи. Розробка сучасних підходів до вивчення та розвитку мовної здатності у дітей з первинним тотальним недорозвитком мовлення має відбуватися на основі інтеграційних тенденцій, що відображають міждисциплінарну взаємодію суміжних наук (логопедії, психології, психолінгвістики, нейропсихології, нейрофізіології). Це дозволить побудувати корекційно-розвиткову роботу з формування мовної здатності з урахуванням онтогенетичних шляхів опанування мовою та мовленням та специфіки структури мовленнєвого порушення. Представлені матеріали не вичерпують досліджувану проблематику. До перспективних напрямів наукових пошуків відносимо розробку комплексного, науково обґрунтованого підходу, що поєднує традиційні методи з інноваційними технологіями, враховує нейробіологічні механізми мовлення та орієнтується на формування

комунікативної компетентності дитини з первинним недорозвитком мовлення в природних умовах.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О. С., Пацула І. Н., Павлюк А. С. Психолого-педагогічні характеристики дітей із загальним недорозвиненням мовлення та роль психолого-педагогічної характеристики в організації корекційно-розвиткового процесу з дітьми. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, Україна, 29-30 вересня 2022 року*. Тернопіль : СМП "Тайп", 2022. С. 113-126. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27095> (дата звернення: 29.09.2025.)
2. Кабельнікова, Н. В. Первинне недорозвинення мовлення у дітей (клінічний, психолінгвістичний та психолого-педагогічний аспекти) : навчальний посібник. Херсон: Борисфен-про, 2017. 222с. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/10504> (дата звернення: 26.09.2025.)
3. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: Навчальний посібник. К.: Академія, 2012. 209с. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/Kuranova.pdf> (дата звернення: 27.09.2025.)
4. Логопедія. Підручник, третє видання, перероблене і доповнене / за ред. М.К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 672 с.
5. Переворська О. І., Кобзева І. М. Формування комунікативної компетентності як складника підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями до шкільного навчання. *Вісник університету ім. А. Нобеля*. Дніпро, 2021. Вип. 2 (22). С. 78 - 84. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2021/2/10.pdf> (дата звернення: 10.10.2025.)
6. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013. 108 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10502/1/Trofimenko5.pdf> (дата звернення: 26.01.2025.)

Соціальна інклюзія та адаптація осіб з особливими потребами в освітньому та суспільному середовищі

Бідуліна Т.О., науковий керівник Стахова Л.Л.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ІЗ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ
МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ**

Анотація. У статті досліджено організацію логопедичної допомоги військовослужбовцям із порушеннями мовлення в медичних закладах України. Розглянуто наслідки травм голови, шиї та щелепно-лицьової ділянки для мовленнєвих функцій, а також окреслено ключові проблеми, зокрема дефіцит фахівців і відсутність уніфікованого протоколу взаємодії в

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
Збірник наукових праць

За зміст та орфографічне оформлення відповідальність несуть автори наукових робіт